

УДК 391.2:297:396

ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ МУСУЛЬМАНСЬКОЇ ЖІНКИ ЯК ЗАВАДА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ЗАХІДНИЙ СВІТ

Стаття присвячена дослідженню впливу хиджабу на процес інтеграції мусульманських жінок до західноєвропейського та американського суспільного життя.

Для написання статті було використано переважно західні джерела на англійській мові, які раніше не залучались до інших дослідницьких праць вітчизняних науковців.

Актуальність теми зумовлена сучасними процесами демократизації і глобалізації, на фоні яких певна частина мусульманських жінок прагне зберегти сомоідентифікацію, пов'язану з даниною традиціям і шануванням релігії.

Ключові слова: хиджаб, мусульманська жінка, заборона, законопроект, диспут, іслам, дискусія.

У світлі сьогоденних реалій, коли глобалізація стала майже домінуючою рисою у розвитку внутрішньої та зовнішньої політики багатьох країн, предмет даного дослідження обумовлює актуальність визначення місця жінки-мусульманки у західному суспільстві в контексті лібералізації його традицій та моральних цінностей.

Починаючи з другого століття мусульманських завоювань на Близькому Сході, серед жінок поширилась традиція носити хиджаб – непрозору шаль, що покриває голову і плечі. Ця традиція не втрачає популярності і досі попри наявність майже в кожній країні регіону певної кількості супротивниць хиджабу. Парадоксальним є той факт, що у кризові та переломні часи історії окремих країн хиджаб з атрибуту одягу мусульманської жінки перетворився на об'єкт запеклих диспутів не лише релігійно-соціального, але й політичного характеру.

Протягом останнього десятиліття окрім безпосередньо Близького Сходу хиджаб стає предметом політичної спекуляції і на Заході. Події 11-го вересня 2001 року вкрай негативно вплинули на імідж мусульманських жінок, які живуть в Сполучених Штатах і віддають перевагу хиджабу. У статті "Фемінізм є глобальним явищем" дослідниця Сьюзан Дарраж приводить яскравий приклад тому: "Через декілька днів після 11-го вересня я зателефонувала моїм знайомим жінкам мусульманкам, які належать до арабської общини у США і носять хиджаб, щоб запитати, як

вони почуваються через ці сумнозвісні події. Деякі відповіли, що, крокуючи вулицею, вони натикаються на людей, які викрикують різні ганебності на їхню адресу. Невдовзі я дізналась з новин історію про пакистанську жінку, яка була змушена тікати з супермаркету, оскільки там на неї накинувся чоловік, погрожуючи її життю лише через те, що вона була у одягнена у хиджаб." [3, с. 55]. Таке ставлення до жінок, які носять хиджаб, наглядно демонструє настільки помилковим може бути сприйняття західною спільнотою мусульманських традицій.

Популяризований західними ЗМІ образ мусульманської жінки, як безпорадної і пригніченої жорстким патріархатом, посприяв укоріненню у свідомості певної частини жителів США і Західної Європи думки про те, що араби і мусульмани в цілому є деградованими, і тому вони заслуговують на жорстке домінування з боку Заходу. Американський соціолог Черіл Бенард вбачає у хиджабі виклик західній демократії. Згідно її висновкам, хиджаб носять жінки, які належать до однієї з численних проблемних категорій: 1) малограмотних або взагалі неграмотних іммігранток з сільських регіонів Близького Сходу; 2) дружин фундаменталістів; 3) закоренілих традиціоналісток, фанатично виконуючих усі релігійні приписи; 4) консервативних літніх мусульманок. Також на думку Ч. Бенард, молоді жінки одягають хиджаб лише з метою привернути до себе зайву увагу, і таким провокаційним чином заявити про свою егоцентричність у навчальних закладах та на роботі. [2, с. 25].

Ще одним доказом упередженого ставлення до цього виду мусульманського жіночого одягу на Заході може служити стаття дослідниці Маналь Омар, у якій вона розповідає про власний досвід, отриманий під час нетривалого перебування у Оксфорді. На дозвіллі М. Омар була жорстко принижена одним чоловіком через те, що йому не сподобався її хиджаб і купальний костюм "буркуні", який повністю закриває тіло. Більш того, преса перетворила цей випадок на тему для загальних кепкувань. Надалі історія, що трапилась з пані Омар, була використана як трамплін для нападу на іммігрантську общину мусульман США і стала темою обговорення багатьох он-лайн форумів. "Озираючись назад", - пише М. Омар, - "я розумію, що понад усе у цих дискусіях мене обурювало те, що мою особистість було зведено до низки кліше стосовно одягу мусульманських жінок. У загальних рисах мене змальовували як пригноблену і істеричну мусульманку, яка має знати своє місце. Я перетворилась на безликий об'єкт для кепкувань і дискусій, позбавлений власної думки і незалежного аналізу. Той факт, що я присвятила 10 років свого життя дослідженню гендерних проблем на глобальному рівні,

очолювала місію американських жінок у Афганістані у 2003 році, ризикувала життям у Іраку, борючись за конституційні права жінок, очевидно, залишився поза межами їхньої уваги." [5, с. 10].

Деякі інші західні дослідниці, що сповідують іслам, вбачають у негативному ставленні до хиджабу не лише прояв ксенофобії з боку прибічників інших релігій, але й провину чоловіків, які прагнуть до домінування у всіх галузях і в кожному суспільстві. Так, політична активістка Сальма Якуб, яка народилась у Великій Британії, у промові під назвою "Жінки і хиджаб", з якою вона виступила на Європейському соціальному форумі у Лондоні у 2004 році, робить наступну заяву: "Якщо ви сумніваєтеся у тому, що заборона на хиджаб і прояв ксенофобії не одне те саме, проведіть простий експеримент - надіньте хиджаб і йдіть на прогулянку Лондоном. Я інколи роблю це, щоб не намочити волосся, коли йде дощ. І майже кожного разу я чую на свою адресу вигуки чоловіків "Повертайся туди, звідки приїхала!" або "Чому ти ховаєш своє волосся?" і таке інше. Вам, чоловікам, аби гримати на нас! В одому випадку чоловіки кричать на жінок, бо ті не хочуть носити хиджаб, в іншому - бо не вважають за потрібне відмовлятися від нього. Здається, загального вирішення цього питання не існує." [8, с. 4]. На підставі цих звинувачень виникає думка про те, що хиджаб слід сприймати виключно як наслідок впливу домінантності чоловіків і, відповідно, засіб мусульманки сховатися від навколишнього чоловічого середовища. Однак, безпосередньо на самому Близькому Сході, де іслам є домінуючою релігією, політичні і соціальні активістки, починаючи з ХХ-го століття, ведуть свою діяльність незалежно від їхніх переваг щодо ношення хиджабу.

У світлі сьогоденних реалій провокаційним є не лише той факт, що деякі жінки роблять вибір на користь хиджабу, а те, що досить знаходяться індивідууми з претензіями на інтелігентність, які розглядають прихильниць хиджабу як мовчазних об'єктів дослідження, що мають бути однозначно класифіковані і охарактеризовані без права на самовизначення.

Американські та західноєвропейські теоретики змальовують поширення ліберальної демократії як неминучий процес для усіх народів світу незалежно від їхньої культурної і релігійної спадщини, а формування суспільства, що відповідає західним нормам та стандартам - верхом ідеальної системи співіснування. При цьому більшість з них чітко усвідомлюють, що силові методи можуть бути ефективним тільки під час війни. Політолог Збігнев Бжезінський у монографії під назвою "Вибір:

світове господарювання чи глобальне лідерство" закликає керівництво США відмовитися від імперіалістичного стилю мислення, від ставки на політичний пресинг, і перейти до стратегії лідерства, яка базується на мирному залученні інших країн до партнерських стосунків зі Сполученим Штатам на шляху до усесвітньої демократизації [1, с. 257].

Дослідник з мусульманських питань Мухаммад Кутб рахує, що Захід в цілому проти хиджабу, оскільки той стоїть на перешкоді нав'язування своєї культури мусульманським країнам. У книзі "Чи є ми мусульманами?" він пише: "Під час своїх досліджень я дійшов висновку, що голова однієї з західних держав закликає ідеологів висувати пропозиції щодо прихованої боротьби проти ісламу. Серед усіх озвучених ідей найефективнішим знаряддям для знищення ісламу вважається заборона мусульманським жінкам носити хиджаб і заохочення останніх до встановлення вільних зв'язків з чоловіками [6, с. 195].

У Західній Європі законодавчий пресинг проти хиджабу почався у грудні 2003 року, коли президент Франції Жак Ширак висловився на підтримку законопроекту, що забороняє носити релігійні атрибути, які впадають в очі, у загальноосвітніх установах Франції. Окрім хиджабу, спеціальна комісія, організована при парламенті країни, пропонувала заборонити ношення тюрбанів, кіп і хрестів. У січні 2004 року уряд Франції відповідним наказом ввів заборону на зазначені атрибути у державних школах. І, хоча деякі релігійні діячі виступали проти цієї пропозиції, 70% парламентаріїв проголосували за. У відповідь Партія французьких мусульман організувала масові акції протесту. На вулиці Парижу вийшло понад 20 тис. людей. Демонстранти, переважно жінки, звинувачували владу Франції у прояві расизму і ксенофобії. Ісламські активісти заявляли, що ця заборона ганьбить традиції мусульман. Зі свого боку, влада Франції пояснила, що заборона на хиджаб не спрямована безпосередньо проти ісламу, а є лише спробою захистити європейські світські традиції.

Лобіюючи зазначений законопроект, французькі політики не врахували іншу сторону медалі їхньої ініціативи, а саме те, що цей виклик не лише не сприятиме інтеграції мусульман у суспільне життя Західної Європи, але й може спонукати до об'єднання розрізнених мусульманських общин, які в цій ситуації змушені спільно відстоювати свої права. І чим активніше уряди країн Євросоюзу вестимуть пропаганду за секулярний спосіб життя, тим сильнішим ставатиме процес маргіналізації арабсько-мусульманських общин Європи. Як найгірший наслідок такого процесу - ескалація екстремістських настроїв, що можуть бути використаними радикальними ісламськими угрупованнями.

Проти хиджабу висказувався свого часу і канцлер ФРН Герхард Шредер. На з'їзді німецьких чиновників з 16 регіональних представництв Міністерства культури, освіти і релігії, який відбувся у місті Дармштадті у 2003 році, 7 земель виступили на підтримку законопроекту по забороні на ношення хиджаб, тоді як 8 опротестували це рішення. Проти появи на роботі жінок у хиджабі виступила влада Баден-Вюртембергу, Баварії, Гессену, Нижньої Саксонії, Бремену, Берліну та інших земель. У лютому 2006 року така пропозиція вже йшла від правлячої партії Німеччини. Головним аргументом на користь заборони на ношення хиджаб у держустановах було те, що він є здебільшого політичною провокацією.

16-го серпня 2007 року суд Північної Рейн-Вестфалії постановив, що шарф на голові німецької вчительки Маріам Бригіті Вайс, яка прийняла іслам, у будь-якому разі порушує заборону на хиджаб. Однак з точки зору пані Вайс, ця судова постанова пригнічує освічених мусульманських жінок у Німеччині, перешкоджає розвитку їхньої кар'єри і позбавляє можливості бути частиною повноцінного суспільного життя.

Бельгія також вирішила наслідувати Францію у питанні заборони релігійних символів у держустановах, школах та офісах. У вересні 2003 року у франкомовній школі під Брюсселем, в якій навчається більшість учнів мусульман, дівчатам заборонили з'являтися на уроках у хиджабі. У грудні 2003 року бельгійські парламентарі Анна-Марія Лізин від Соціалістичної партії і Елен Десте від Ліберальної партії представили законопроект по введенні заборони на хиджаб у всіх державних школах країни. 6 січня 2004 року 5 державних шпиталів Брюсселю заборонили своїм працівницям носити хиджаб. Велика кількість приватних лікарень також підтримали цю ініціативу. Навіть без наявності відповідної законодавчої бази бельгійські місцеві органи вирішили переслідувати жінок, які носять хиджаб. Власта міста Віз відмовилася поновити посвідчення особи для мусульманок, аргументуючи своє рішення тим, що жінки не мають бути у хиджабі на фотографії, однак 15 січня 2004 року це рішення було опротестовано у суді.

У столиці Данії касирку мусульманського універсаму було звільнено через те, що вона прийшла на роботу у хиджабі. Її працедавець наголосив, що хиджаб проламає європейський дресс код, який забороняє усі релігійні символи. Однак торгівельна профспілка не погодилась з його позицією, і пред'явила позов від імені касирки, у якому працедавця звинувачували у несправедливому ставленні і порушенні датського Закону про заборону дискримінації. У цій справі Верховний Суд країни проігнорував Європейську Конвенцію з прав людини, прийнявши рішення від 18 грудня 2003 року про те, що позов касирки є безґрунтовним.

Невдовзі, коли 16-річна дівчина виграла у суді право носити хиджаб на роботі, прем'єр-міністр Данії заявив у інтерв'ю, що судове рішення на користь мусульманської дівчинки може мати непередбачувані наслідки, тому він радить дівчаткам не носити хиджаб. У послідуючих медіа-дебатах, під час яких розглядалися позиції як прибічників так і противників хиджабу, датські політикани відверто радили мусульманській общині не висовувати зайві претензії, а покірно приймати суспільні та законодавчі норми країни, що виказала їм гостинність.

Міністр праці і соціальних справ Іспанії Хуан Карлос Апарічіо привітнює бажання носити хиджаб з практикою жіночого обрізання у деяких мусульманських країнах, описуючи і те, і інше як пережитки дикунства. У лютому 2002 року міністр освіти Іспанії Піла дел Кастілло підтримала заборону на хиджаб, вказавши на те, що він є не стільки релігійним атрибутом, як ознакою жіночої дискримінації.

У березні 2004 року у деяких дитсадках на півночі Італії вихователям було заборонено носити хиджаб. І, коли міністр внутрішніх справ Джузеппе Пизану покритикував цю заборону, уряд Сільвіо Берлусконі різко виступив з заявами проти хиджабу. Окрім того, він заблокував законопроект, який передбачав будівлю мечетей на території Італії. У вересні того ж року в італійському місті Дреццо було прийнято рішення виписувати штрафні талони жінкам, які з'являтимуться на людях у хиджабі. Пані Сабіна Варроні, мати чотирьох дітей, яка прийняла іслам, отримала штраф в у розмірі 40 євро, коли вона пішла у хиджабі забирати дітей зі школи. Сенатор від Північної Ліги Цезаріно Монті запропонував довести розмір штрафу до 5000 євро, і у разі несплати компенсувати його 6-місячним ув'язненням. Три роки потому міністр внутрішніх справ Італії Джуліано Амато пригадав про цю давню історію і видав директиву рекомендаційного характеру, у якій чітко йдеться про те, що хиджабу нема місця в італійському суспільстві. Італійці, таким чином, мають шанс наслідувати радикальний голландський приклад вирішення проблеми хиджабу.

У 2006 році уряд Нідерландів заборонив жінкам з'являтися на вулиці у мусульманському одязі. Більш того, в деяких містах жінок, які носять хиджаб, влада прагне зовсім виключити з соціального життя. Так, міська рада міста Утрехта вже оголосила, що не надаватиме допомогу безробітним жінкам, які приходять на співбесіду з потенційним працедавцем у хиджабі.

У Великій Британії склалася дещо інша ситуація: там право мусульманки носити хиджаб захищене законами по боротьбі з дискримінацією.

На конференції з питання хиджабу, яка відбулась у Лондоні 12 липня 2004 року, взяли участь понад 300 делегатів з 15 країн світу. У якості головного аргументу для правильного сприйняття хиджабу європейською спільнотою стало пояснення, що в ісламі цей жіночий головний убір виражає свободу і відчуття власної гідності, а зовсім не покірливість та безпорадність. Було прийнято рішення започаткувати політичну кампанію по лобюванню інтересів мусульман у Європарламенті. Усі учасники конференції зійшлись на думці, що хиджаб є проявом релігійної свободи, яка, як і людська свобода в цілому, повинна поважатись, і що закони, спрямовані на підтримку хиджабу, мають бути не лише законодавчою формальністю, але й гарантією мусульманським жінкам, що вони і надалі не перетворюватимуться на об'єкти для кепкування і приниження [4, с. 25].

Тривожним дзвіночком на сьогодні є заява міністру імміграції Великої Британії Філа Вуласа. У інтерв'ю "Таймз" від 18-го жовтня 2008 року він вважає, що не можна дозволяти носити хиджаб у британських школах. Згідно його баченню, жінки самостійно повинні вирішувати, чи носити їм хиджаб, проте у навчальних закладах від нього слід відмовитись, оскільки така "ізоляція" не сприяє отриманню знань [7, с. 28].

З врахуванням наведеної вище інформації витікає висновок: західні ідеологи і політики досить чітко усвідомлюють той факт, що зростаюча кількість прихильниць хиджабу на фоні фемінізації Заходу є неминучим процесом у боротьбі двох цивілізацій за право подальшого домінування. Окрім того, хиджаб для багатьох жінок став невід'ємною частиною самоідентифікації. У червні 2008 року в Данії пройшов конкурс "Місс Хиджаб"; нещодавно було створено хиджаб у вигляді шапочки для мусульманських дівчат в США, які прагнуть займатись професійним спортом; з'являються численні Інтернет магазини, що пропонують широкій вибір хиджабів з різною ціною політикою і на будь-який смак. Цілком зрозуміло те, що і надалі жінки, які віддають перевагу ношенню хиджабу, залишатимуться об'єктом захоплення для одних і подиву з боку інших. Але в будь-якому разі, особистий вибір жінки, якщо він не порушує загальнолюдських норм моралі, має сприйматись з повагою.

Zubarenko I.V.

TRADITIONAL CLOTHES OF THE MUSLIM WOMAN AS AN OBSTACLE OF HER INTERGATION TO THE WESTERN WORLD

The article is dedicated to the investigation of the hijab influence on the process of Muslim women's integration to a public life in the USA and Western Europe.

To compose the article were leant mostly Western sources in English that had not been used before in other researching works of the national scholars.

The subject can be called as up-to-the day taking into account current processes of the democratization and globalization, and on their background desire of Muslim women to save her self-identity related to the traditions respect and religion devotion.

Key words: *hijab, Muslim woman, prohibition, bill, dispute, Islam, discussion.*

Зубаренко И.В.

ТРАДИЦИОННАЯ ОДЕЖДА МУСУЛЬМАНСКОЙ ЖЕНЩИНЫ КАК ПОМЕХА ЕЁ ИНТЕГРАЦИИ В ЗАПАДНОМ МИРЕ

Статья посвящена изучению влияния хиджаба на процесс интеграции мусульманской женщины к западноевропейской и американской общественной жизни.

Для написания статьи были использованы преимущественно западные источники на английском языке, которые раньше не привлекались к другим исследовательским работам отечественных учёных.

Актуальность темы обусловлена современными процессами демократизации и глобализации, на фоне которых некоторая часть мусульманских женщин пытается зберечь самоидентификацию, связанно это с данью традициям и почитанием религии.

Ключевые слова: *хиджаб, мусульманская женщина, запрет, законопроект, диспут, ислам, дискуссия.*

Джерела та література

1. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. Москва, 2004. - 348 с.
2. Benard S. U.S. Strategy in the Muslim World after 9/11. RAND project. 2004. - P. 1-85.
3. Darraj S. M. Understanding the Other Sister: The Case of Arab Feminism // Monthly Review. 2002, March. - P. 52-62.
4. HIJAB: a woman's right to choose Conference hosted by Mayor of London. London. 2004, July 12 TH - P. 1-132.
5. Omar M. I felt more welcome in the Bible belt // Guardian. 2004, April 20th - P. 7-12.
6. Qutb M. Hal nahnu Muslimun? Аль-Каагпа, 1980. - 520 с.
7. Thomson A. and Sylvester R. Phil Woolas: lifelong fight against racism inspired limit on immigration // The Times. 2008, October 18th - P. 25-32.

8. Yakoub S. *Women and the Hijab. Speech to the European Social Forum. London, 2004, October 16. - P. 1-10.*

Курочкін О.В.

УДК 394.2(477.74)

ОДЕСЬКА "ГУМОРИНА": ПЛЮСИ І МІНУСИ (АБО – НА МЕЖІ КІТЧУ І КАРНАВАЛУ)

У статті аналізуються плюси та мінуси Одеської "Гуморини" – традиційного заходу. Особливу увагу приділено аналізу суперечливих процесів взаємодії площадного свята й політики, гумору й індустрії розваги, кітчю й карнавалу.

Ключові слова: Гуморина, карнавал, свято, політика.

Експансія кітчю - прикметна ознака наших днів. Є підстави бачити в цьому явищі не лише антипод мистецтва, тривіальність, несмак, а й важливий механізм життєдіяльності модерного суспільства споживання і масової культури. "Принцип кітчю", на думку відомого культуролога А.Моля, забезпечує пристосовуваність будь-якого важливого естетичного феномена до потреб і бажань індивідуума". [4] Попри свою зростаючу популярність, кітч не схильний виступати відкрито під власним іменем, а прагне сховатися за різними респектабельними масками і декораціями. Тому його справжню сутність доводиться розкривати аналітичним шляхом, як діагностують приховану хворобу або визначають наявність ГМО у продуктах харчування.

Проблематика кітчю сьогодні активно дебатується у філософії, культурології, літературознавстві, теорії музики і образотворчого мистецтва. Наразі відчувається потреба поширити ці студії й на інші сфери громадського буття: політику, освіту, рекламу, дозвілля тощо.

У нашому повідомленні мова піде про специфічний святковий кітч. Простежити деякі його форми і різновиди спробуємо на матеріалах широковідомого на пострадянському просторі фестивалю "Гуморина", котрий цього року відзначив своє 37-ліття.

Одеська "Гуморина", як і вчення К.Маркса, має три історичні джерела і три складові частини. Це, по-перше, міжнародний звичай першоквітневих розиграшів і жартів, по-друге, карнавальна культура веселоців на площі; по-третє, одеський гумористичний фольклор і настояна на ньому літературна сатира і пародія (від Ільфа і Петрова до Михайла Жванецького). Синтезувати названі традиції в оригінальне свято сміху вдалося